

İDARE

Dahiliye Vekâletinin Aylık Mecmuası

Yıl: 11

Eylül 1938

Sayı:126

RESMÎ KISIM

	Sahife
Takdirnameler	699
Mülkî Teşkilât	700
Tamimler	701
Aramızdan ayrılanlar	711

MAKALELER

Memur Rejimleri: Almanyada	713
----------------------------------	-----

Resmî Kısım

Takdirnameler

Bitlis vilâyeti tahrirat mümeyyizi Bay Salih Sayına, eski yıllar muamelâtının düzeltilmesinde ve kalemdeki mesaisindeki intizamından ötürü vilâyetten taktirname verilmiştir.

Mülkî teşkilât

Kararname ve Tamimler

14/9/938 tarihinden itibaren Şemdinli kazasına bağlı (isyan) köyü adı (Yeşil köy), Siveriğin (Asice) köyü adı (Suluca) olarak değiştirilmiştir.

Kararnameler

(14223)

Madde 1. — Ankara merkez kazasının Bitik nahiyesine bağlı (Oymaağaç) köyü bağlı olduğu kaza ve nahiyeden alınarak Kızılcahamam kazasının Pazar nahiyesinin Ucarı köyüne bağlanmıştır

Madde II. — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Tamimler

Mahallî İdareler U. M.

Öz :

Köy makbuzları Hk..

Sayı : 8390/1, 1, 2

Gün : 22/8/38

Vilâyetine

Tertip ve kabul edilen örneğe göre 2459 sayılı kanım hükümlerine tevfikan Damga matbaasında bastırılmış olan köy makbuzlarının Malsanarkları vasıtasıyla satışa çıkarıldığına dair Maliye Vekâletinden alınan 25/7/938 gün ve Varıdat U. M. Ş. 3 24331-5/23108 sayılı yazı örneği, ilişik olarak gönderilmiştir.

Elde mevcut diğer makbuzların tutulacak bir zabıt varakasıyla istimalden kaldırılarak muhafaza altına alınması ve bundan böyle vuku bulacak tahsilatın Malsandıklarından alınacak makbuzlar mukabilinde yapılmasının temini ve neticeden bilgi verilmesi rica olunur.

Ekinin örneği

Sayı : 24331-5/23108

Dahiliye Vekâletine

22/6/938 tarihli ve 24331-5/19919 numaralı yazıya ektir.

Numunesine tevfikan yeniden tab edilmiş olan köy makbuzlarının tevziatına 12/5/938 tarihinde başlanıp 25/5/938 tarihinde nihayete erdirildiği darphane ve damga matbaası müdürlüğünden alınan yazıda bildirilmektedir.

Bahse mevzu makbuzlar her mal dairesinde mevcut olduğundan tarih ve numarası yukarıda yazılı yazımızla bildirildiği veçhile mezkûr makbuzların malsandıklarından alınarak kullanılması hususunun icabeden makamlara tebliği ve neticeden Vekâletimize de malûmat verilmedi arz ve rica olunur.

Öz :

Bazı Belediyelerce kendilerine mensup olmyan nakil vasıtalarının kayıt edilmesinden doğan neticeler.

M.İ.U.M.

Sayı : 8603/1, 1, 2.

Gün : 24/8/938

1 — Maliye Vekâletinden alınan 29-7-938 gün ve 22144/38/23555 sayılı yazı örneği ilişik olarak gönderilmiştir. Mevzuubahs nakil vasıtalarının mensup oldukları Belediyece kaydedilmesi ve bu hususta Belediyelerin son derece hassasiyet göstermeleri esbabının temini rica olunur.

2 — Umumî müfettişliklere ve valiliklere yazılmıştır.

Maliye Vekâletinin 29/Temmuz/938 gün ve 22144/38/23555 sayılı yazısı sureti

Erzincan defterdarlığının iş'arı üzerine Trabzon, Kars, Erzurum, Gümüşane, Sivas defterdarlıklarile cere-

yan muhabere neticesinde Vilâyetler arasında seyrisefer eden otomobil, otobüs, araba ve emsali kara nakil vasıtalarının daha az kazanç vergisi vermek maksadile- asıl mensup oldukları mahaller Belediyelerinden gayri-' küçük yerlerdeki Belediyelere kayıt edildikleri anlaşılmıştır.

2395 numaralı kazanç vergisi kanununun 5. inci maddesinde bu gibi nakil vasıtaları ile bu vasıtalarda çalışanlara ait kazanç vergilerinin mezkûr vasıtaların mensup oldukları belediyelerin bulunduğu mahaldeki varidat idaresince tarh edileceği yazılı olduğu için her varidat idaresi kendi mıntakasındaki Belediyeden aldığı listelere göre o Belediyeye kayıtlı nakil vasıtalarının vergisini tarh etmektedir. Varidat idarelerinin belediyece kendilerine verilen listelerde yazılı nakil vasıtasının o belediyeye kayıt edilmesi lâzım gelip gelmediğini araştırmalarına imkân bulunmadığı da arz ve izahtan müstağnidir.

Nakil vasıtalarının ve ecirlerinin kazanç vergisi kanununun 22. inci maddesi mucibince her mahalde teşekkül eden komisyonlar tarafından takdir olunan gündelik, gayri safî kazanç üzerinden 37. inci maddede yazılı mabetlere göre tarhedildiği için muhtelif vilâyet ve kaza merkezlerinde aynı neviden nakil vasıtaları için tayin olunan gündelik gayri safî kazançlar yekdiğerinden az çok farklı bulunmaktadır. Nakil vasıtası işleyen şahıslar bu vaziyetten istifade etmek için her zaman seyrüsefer ettikleri vilâyet ve kazalar arasında hangisinin takdir ettiği gündelik gayri safî kazançlar daha az ise o kaza veya vilâyet belediyesine müracaatla kendilerini kaydettirerek mahallî varidat idaresince vergiye tâbi tutulmalarını temin etmekte ve belediyeler de kendilerine kayıt edilen nakil vasıtalarından temin edecekleri varidatı nazarı itibara alarak hiç bir tetkik ve tahkike girişmeden müracaatları kabul eylemektedir.

Bu vaziyet bir kısım mükelleflerin daha az kazanç vergisi vermeleri gibi teklif müsavatını muhil ve hazine

haklarını ziyamı müeddi olduktan başka bu vergilerin, tahsilatından 1454 numaralı kanununun 13. üncü maddesi mucibince alâkadâr Belediyeye ait olması lâzım gelen hisselerin başka bir belediyeye (Nakil vasıtasının muvazaatan kayıtlı bulunduğu belediyeye) verilmesini ve belediye vergi ve resimleri kanunu mucibince nakil vasıtalarından alınan resmin de bittabi mensup olmaları lâzım gelen belediyeden gayri bir belediyece alınmasını de intaç ettiği arz ve izahtan müstağnidir.

Trabzon vilâyeti merkezinde ikamet eden şahıslara ait olup mülhak kazalara ve mücavir vilâyetlere işleyen 53 adet kamyonetin Torul kazası belediyesine ve yine Sivas vilâyeti merkezinde ikamet edenlere ait olup iş buldukça, civar vilâyetlere ve kazalara gidip gelen nakil vasıtalarının 16 adedinin Kangal, 8 adedinin Divriği, 2 adedinin Hafik, 1 adedinin Zara kazaları belediyelerine kayıt olundukları misal olarak zikredilebilir.

1580 numaralı belediye kanununun 15. inci maddesinin 9 numaralı fıkrası şehir ve kasabalar veya şehir ve kasabalarla köyler arasında seyrüsefer eden bu gibi nakil vasıtalarının numarasını vermek mürakabe etmek vazifesini bu nakil vasıtaları sahihlerinin daimî ikametgâhlarının bulunduğu kaza belediyesine vermiş ve bir şehir veya kasaba dahilinde işleyen nakil vasıtalarının da o şehir veya kasaba belediyesinin mürakabesine tâbi olması da tabii bulunmuş olduğundan belediyelerin nakil vasıtalarını kayıt ve kontrol ederek bu esaslara riayet etmeleri kanuni hükümler icabından bulunmaktadır.

Binaenaleyh hem devlet varidatının ziyama hem de belediyeler varidatının ait olduğu belediyeye verilmemesi gibi hallere mahal kalmaması ve belediyelerin, kanunun suiistimaline âlet olmaması için nakil vasıtalarının asıl mensup olmaları lâzım gelen belediyece kaydedilmesi ve bu hususta belediyelerin son derece hassasiyet göstermeleri hususunun icabedenlere tebliğ ve tamimine ve sonundan Vekâletimize de malûmat verilmesine müsaade buyrulması arz ve rica olunur.

M. İ. U. M.**Sayı : 9810/1-1-2****Gün : 24/9/938**

Vilâyetine

1 — Partinin beş .senedenberi çıkardığı (Yurt) gazetesi 1 Eylül 938 tarihinden itibaren köylümüzü ve küçük sanat erbabımızı tamamen alâka ve faydalandırarak tarzda Ulus gazetesi direktörlüğü tarafından 16 sayfa olarak neşredilerek posta kutusu olan köylerle bu köylerin mekteplerine meccanen gönderilecektir.

2 — (Yurt) tan köylünün muntazaman ve her suretle faydalanabilmesi için 22/8/938 gün ve 8391/1-1-2 sayılı tamim esasları dahilinde tanzim edilmesi bildirilen köy postaları teşkilâtının bir an önce ikmâl ve faaliyete sevkile diğer köy mektup ve evrakları gibi gazetelerin de posta kutularında birikip kalmasına meydan verilmemesi ve muayyen günlerinde köye ait postaların mutlaka aldırılması icabeder.

3 — Gelecek gazetelerin köylünün toplu buldukları yerlerde öğretmen, eğitmen, kâtip ve diğer köylü okur yazarlar tarafından köylüye okunarak anlatılması, okunan nüshaların numara sırası ile köy kitap dolaplarına konarak daimî surette okunması için tedbir alınması, noksan gelen nüshalar olursa muhtarlar tarafından takip edilerek Ulus direktörlüğüne ve kazaya bildirilmesi, (Yurt) koleksiyonunu noksansız olarak bulundurmayan muhtar ve kâtipler hakkında kanunî icapların yapılması, gazeteden beklenen faydanın artırılabilmesi ve Cumhuriyet köylüsünün yapılan önemli işlerden haberdar edilmesi için de köy ve küçük sanatlara ait verimli mesai etrafındaki kısa bilgilerin ve klişeye alınabilecek iyi ve vazih fotoğrafların rakama müstenit izahatla birlikte Vekâlete gönderilmesi hususlarının temini ria olunur.

4 — Bütün vilâyetlere, Umumî Müfettişliklere yazılmıştır.

Jandarma G. K.**Ş. I****Sayı : 17597/17144****Gün : 9/Eylül/938**

1 — 1706 sayılı jandarma kanununun (26). maddesine dayanarak yapılan jandarma teşkilât ve vazife nizamnamesinin 118. maddesinde ceza evlerinin muhafazası, mahpus ve mevkıfları muhafaza, nakil ve şevki hususlarının jandarmanın mülkî vazifesi cümlesinden addedilmiş olması cihetiyle bu vazifenin adli ödev olduğu hakkında serdolunan mütalea üzerine muamele yapılması muvafık görülmemiştir. Her ne kadar Adliye Vekâletince nizamnamesindeki bu hükmün kanım hükümlerine mugayereti iddia edilmiş ve meselenin halli teşkilâtı esasiye kanununun (52). maddesinin son fıkrasına göre Büyük Millet Meclisinin taktirine arz olunmuş ise de henüz bir karar alınmadığından bu kararın suduruna kadar nizamname hükmü dairesinde muamele ifası zarurî bulunmuş- "tur.

2 — Cevaben Bursa vilâyetine ve Emniyet Umum Müdürlüğüne ve tamimen diğer vilâyetlere yazılmış ve bilgi için Adliye Vekâletine arz edilmiştir.

Emniyet U. M.**S. 6****Sayı : 47868****Gün : 21/9/938**

Demiryoluna civar köylerin hayvanları bir çoban nezaretinde olmayarak başı boş hat civarında salıverildiği ve hat üzerinde otlayan hayvanlar tarafından hattın Ban-

ket balastları bozularak bunların yeniden ıslâhı Devlet Demiryolları için bir külfet ve masraf tevhit ettiği gibi diğer taraftan da ruiyeti mahdut kısımlarda bu hayvanların makineler tarafından kesildiği ve millî servetin azalmasına ve köylü halkın fakirleşmesine sebep olan bu kayıtsızlığın devam etmemesi için işletme umum müdürlüğü bekçileri tarafından tutulan başı boş hayvan sahiplerinden demir yollar zabıta nizamnamesi mucibince ceza almak suretile bu gibi hallerin tekerrürüne meydan vermemeğe çalışılmakta ise de bunun kâfi bir tetbir olmadığı Nafia Vekâleti Devlet demir yolları U. Müdürlüğünden alınan 29/8/938 gün ve 15762 sayılı yazıdan anlaşılmıştır.

Trenlerin seyrisefer emniyetini ihlâl ve halkımız: izrar eden bu itiyadın mahzurları hakkında halkın önemle tenvir edilmesi hususunun temini ve alınacak tetbirler sonucundan bilgi verilmesini rica olunur.

Umumî müfettişliklere ve vilâyetlere yazılmıştır.

Nüfus İ.U:M:
Ş:2.

Nufus İ. U. M.

Ş. 2.

Öz :

Evlenme akitlerinin zaruret olmadıkça evlerde yapılmasının men'i H:

Sayı : 11717/3450

Gün : 14/9/938

Medenî kanunumuzun üçüncü faslında ve evlenme talimatnamesinde evleneceklerin şehir ve kasabalarda Belediye Reisine ve köylerde ihtiyar heyetine müracaatla evleneceklerini beyan edecekleri ve evlenme akitlerinin Belediye dairesinde veya muhtar ve İhtiyar hey'etinin top-

landığı yerlerde alenen yapılacağı ve evleneceklerden ihtiyar heyetine gelebilecek derecede hastalığı tabip raporile tebeyyün ettiği takdirde evlenme akdinin başka bir yerde dahi yapılabileceği tasrih olunmuştur.

Kanunun bu sarahatına ve bu hususta evvelce vaki tebligata rağmen bazı taraflarda zarurî bir sebep olmadığa halde evlenme akitlerinin yine evlerde yapıldığı ve bu vesile ile evlenme memurluğu vazifesini görenlerin de menfaat teminine çalıştıkları haber alınmıştır.

Medeni ve içtimai inkılâbımızın ruhuna ve Cumhuriyet kanunlarına bağlılık duygularına aykırı olan bu gibi hareketlere kafiyen meydan verilmemesi ve buna, cür'et edenlerle müsamaha eyleyenlerin behemehal cezalandırılması, lüzumunun gerekenlere ehemmiyetle tebliği tekrar rica olunur.

Vilâyetlere ve Umumi Müfettişliklere ve Teftiş Hey'eti. Reisliğine yazılmıştır.

Seferberlik M.

Savı : 895

Gün : 29/9/938

1 — Bu sene açılacak itfaiye kursu hakkında İstanbul vilâyetinden gönderilen bir yazıda :

a — 938 - 939 üçüncü devre itfaiye kursunun Birine5 Teşrin 938 gününde açılarak imtihanlar da dahil olmak üzere (9) ay devam edeceği.

b — Kursu iştirak edecek olanların 25 Eylül 938 gününe kadar İstanbul itfaiye müdürlüğüne gönderilmiş olması icabettiği.

c — Anadolu belediyelerinden âmir kursuna (6) ve efrat kursuna 20 kişi alınacağı ve âmir kursuna alınacakların orta mektep ve efrat kursuna alınacakların ilk mek-

tep mezunu olmaları veya bu derece tahsil görmüş olduklarının İstanbul itfaiye müdürlüğünde yapılacak deneme ile sabit olması şart olduğu.

d — Gönderilecek talebelerin yalnız karyoları İstanbul itfaiye müdürlüğünce temin edileceğinden yatak, yastık ve battaniyelerini kendilerinin getirmeleri icabedeceği.

e — Kursun devamı müddetince bir kişinin masrafı (146) lira olup bu paranın 96 lirası, ayda on lira hesabı (9) aylık iaşe bedeli, 20 lirası kaydiye ücreti ve (36) lirası da beheri (12) şer liradan birer adet kaput, elbise ve bir çift çizme bedeli olduğu ve bu parayı mahallî belediyelerin doğruca İstanbul itfaiye müdürlüğüne göndermeleri lâzım olduğu bildirilmiştir.

2 — Yukarıdaki şartlar altında vilâyetiniz itfaiye mensuplarından kaç kişinin kursa gönderileceğinin tezelden bildirilmesini dilerim.

MALİYE VEKÂLETİ

Nakit İ. U. M.

Sayı : 5150/8/17777

Gün : 10/9/1938

Öz :

Deniz Bankın resmi dairelere hitaben teminat mektubu vereceğine dair

Ankara'da Deniz Bank, 23/8/1938 tarih ve 2/9478 numaralı Vekiller hey'eti kararla arttırma, eksiltme ve ihale kanununun teminat mektuplarına mütedair 17 inci maddesi hükmüne tevfikan resmî dairelere hitaben verecekleri teminat mektupları kabul edilecek bankalar meyanına ithal edilmiştir.

Deniz Bankın ödenmiş sermayesi halen 22.400.000.-- lira olduğuna nazaran resmî dairelere hitaben verebileceği; teminat mektupları yekûnu 11.200.000.— liradır. Bu miktarın tamamı bankaca İstanbul şubesine tefrik ve tahsis edilmiştir.

Deniz Bank'ın yukarıda yazılı limit dahilinde kalmak, ve 2490 numaralı kanuna müsteniden teminat işleri hakkında, Vekâletimizde vaz olunan kaidelere riayet etmek şartile vereceği teminat mektuplarının kabulü lâzım gelir.

Aramızdan Ayrılanlar

Amasya mektupçusu Sırrı İçöz:

1303 yılında Diyarbakırda doğmuştur. Rüştüye tahsilini Diyarbakır rüştüyei askeriyesinde ve idadi tahsilini, de Diyarbakır idadisinde yapmıştır. 18/Mart/319 tarihinde Diyarbakır mektubî kalemi mümeyyizliği ile Devlet hizmetine giren müteveffa sırasile mektubî kalemi mümeyizliği, meclis idare baş kâtibliği, Balıkesir tahrirat müdürlüğü. iskân müdüriyeti umumiyesi istatistik şubesi mümeyizliği, muhaciri ve âşair şubesi mümeyizliği, Muğla, Ordu, Mardin mektupçuluklarında bulunmuş ve en son bulunduğu Amasya mektupçuluğunda ayağında yapılan ameliyat üzerine tedavi edilmekte iken 1/9/938 tarihinde vefat etmiştir.

Kederli ailesine ve meslek arkadaşlarına beyan taziyat eder ve acılarımızı bildiririz.

Arapsun kazası kaymakamı Nazım Güven:

Müteveffa 1300 tarihinde Tikveşte doğmuş ve 323 tarihinde mektebi mülkiyeden neş'et ederek aynı tarihte Selanik maiyet memurluğuna tayin kılınmış ve sırasile Toyran, Zihna, Sarışaban, Mihaliççik, Elbistan, Süleymanlı, Gülnar, Zile, Marmaris ve Fethiye kaymakamlıklarında bulunmuş ve en son bulunduğu Arapsun kazası kaymakamı iken mezunen İzmirde bulunduğu sırada 10/8/938 tarihinde vefat etmiştir.

Kederli ailesine ve meslek arkadaşlarına beyan taziyet eder ve acılarımızı bildiririz.

Gayri Resmî kısım

Memur Rejimleri

Alman memur rejimi

1 — MUKADDEME.

Teşkilâtı esasîye kanunları idarenin müessiriyetini ve iyi randıman almasını teshil edebilirler. Fakat bu müessiriyeti başlı başına yaratamazlar. İdarenin tam randıman alabilmesi memurların ahlâkî standardına ve meslekî kabiliyetlerine mütevakıftır. Devlet müdahaleleri ister asgarî şeklinde, sırf bir mürakabe vaziyetinde tecelli etsin, ister devletin bazı hikmetleri bizzat yapması prensibini kabul etsin muvaffakiyet ve müessiriyet daima personel kadrosunun iyi organize edilmesine bağlı olacaktır. Amme hizmetinin ve bu hizmetin ifası ile muvazzaf idarenin, modern bir devletin zarurî bir âleti olarak tezahür etmesi artık tamamen zihinlerde yerleşmiş bir hakikattir.

Alman bürokrasisinin son iki asırlık inkişafı esnasında mütehasıs bir idare yaratmak hususundaki mütemadi gayreti bilhassa tebarüz ettirmek lâzımdır Almanların teknik istidat bakımından fitrî diyebileceğimiz avantajlarını göz önünde tutacak olursak bu meslekî inkişaf hareketinin vüs'at ve ehemmiyetini daha iyi anlamış oluruz.

Şimdiye kadar- tetkik ettiğimiz muhtelif devletlerin memur rejimleri arasında Alman idaresini sağlam bir personel siyaseti takip eden bir sistem olarak, gösterebiliriz.

Bugün Alman bürokrasisi bir istihale devresi geçirmektedir. Almanyada bugün mer'î olan memurun kanunların görmeden evvel bu büyük bürokrasinin doğuşunu ve inkişafını tetkik etmemiz faydalı olacaktır.

II — ALMAN İDARESİNİN DOĞUŞU.

Modern Alman idaresinin tarihi inkişafım gözden geçirmek için «Otuz sene muharebelerine» (1618 - 48) kadar çıkmak icap eder. Büyük Frederick iş başına geçtiği zaman muhtelif Alman devletleri daimî mücadelelerin tesiri altında bitkin bir halde idi. Bu gürültülerden bilhassa halk tabakaları çok zarar görmüştü. Memleketin kültürel ve iktisadi temeli sarsılmış bir vaziyette idi. 1679 St. Germain muahedesi Brandenburg üzerine oldukça fedakârlıklar tahmil etmekte idi. Bu vaziyet Frederick William'ın haricî siyasetini zamiri ve müstacel dahili işlerine tâbi kıldığını göstermektedir.

Bu tarih Almanyada yeni bir idarenin ve yeni bir tip memurun ve idare mesleğinin ilk adımıdır. Brandenburg'dan sonra 1701 de Prussia krallığı Bavyera. Saksonya ve Hanover devletleri gibi hükümet makinesinin yeniden tanzimi teşebbüsüne giriştiler.

On yedinci asrın başlangıcında büyük arazi sahipleri ile şehir aristokrasisi, taht ile halk arasında birbirlerini kıskanç gözlerle takip ediyorlardı. Hiç bir vergi onların muvafakati olmadan alınamıyordu. Büyük Frederick dağınmış bir idare yerine kuvvetli bir icra uzvunun ikamesi siyasetini takibe başladı.

On dördüncü Lotus Fransada devletin şahsının ayniyetini iddia, ederken büyük Frederick icrayı hükümetin bir haktan ziyade bir vazife olduğunu telkin ediyordu. Prusyada münevver monarşinin remzi «Allah ve halk için» olmuştu. Halk için hükümet demokrasinin haddi asgari-

sini teşkil ediyordu. Büyük Frederick siyasi, felsefesini şu cümlelerde izhar etmişti: «Ben devletin birinci hizmetkârıyım».

On yedinci asrın ortalarına doğru bir taraftan ordunun ıslahı amelîyesine başlanırken diğer taraftan mali ve İktisadî işlerinin tanzimi zarurî bir hal almıştı. Büyük Frederick'in yavaş yavaş kurduğu idare mahallî büyük malikâneleri devletin murakabesi altına sokmak için bir âlet olarak telâkki olunabilir. Feodalitenin nüfuzunu kırmak için kuvvetlenen idarenin personeli tabîi olarak halk tabakaları arasından alıyordu.

Brandenburg yeni İdarî bünyesi, merkezîyet ve tabiiyet esaslarına dayanıyordu. İdarenin şeklinde besatet, memurlarından namuskârlık aranıyordu.

Büyük Frederick öldüğü zaman âmme idaresi bütün vergi sistemini. (vergiler, gümrük, orman, maden, tuz resimlerini), posta idaresini, muarız ihtiva ediyordu.

II — PRUSYA EHLİYET SİSTEMİNİ KORUYOR.

Büyük Frederick devri Alman tarihinin dönüm noktasını teşkil eder. Frederick'in kuvvetli iradesi merkezî bir idarenin temelini attı. 1717 de asilzadeler arazi vergisine itiraz ettikleri zaman memleketin harap olacağı tehdidini savurmuşlardı. Frederick'in şu cevabı çok manidardır: «Memleket harap mı olacak? Buna inanmam. Yalnız şuna kaniim ki junkers'lerin veto hakkı yıkılacaktır. Hâkimiyeti temelinden kuracağım.»

Büyük Frederick'in kendisini idari meselelere vakfetmesi sayesinde memleketin hakikî ihtiyaçlarına uygun idare prensipleri kurulmuş oldu. Prusya sülâlesi Frederick'in en muktedir idareciyi bulmuştu. İktisadî zaruretleri bütün şumulile kavramış olması memleket istihsalâtı ile istihsalâtı arasında stabilizasyona verdiği ehemmiyet ile bellidir. Fakat em büyük himmeti İdarî tatbikatta vahdet ve insicamı ve metod birliğini kurmuş olmasıdır.

Büyük Frederick kelimenin hakikî mânasile Prusya-

da «ehliyet sisteminin» babasıdır. İngiltere, Amerikanın bihaber, Fransa'nın bocalama devresinde olduğu bir sırada (1723) Prusya'da memur yetiştirme ve tayin hususunda sağlam ahkâm vazolunuyordu. Fakat hanedanın feodalizme karşı mücadelesi henüz geçmemişti. Gerginlik ve düşmanlık hâlâ devam ediyordu.

Orta sınıfın memuriyetleri işgal etmesi idarenin orta sınıfın bir mümessili halini almasını intaç etti.

Şu üç hâdisenin, Prusya memur siyasetinin muvaffakiyetine büyük yardımı dokunmuştur.

I — Amme hizmetleri için hazırlanan mevzuat kısa ve kat'î hükümleri ihtiva ediyordu. Bizzat kral bunların harfiyen tatbikine nezaret ediyordu.

II — yüksek idare âmirleri bu prensiplerden istisna edilmiş değillerdi. İlk defa meslekî idarenin büyük âmirleri için takyidi hükümler vazolunmuştu. Tahsil kaydına âzami riayet olunuyordu. Akademik şerait her şeyin üstünde geliyordu. Bununla beraber üniversite tahsili idare için kâfi addedilmiyordu. Birinci Frederick kat'î tayinden evvel bir staj sistemini zarurî bulmuştu.

III — Keyfî müdahalelerle sarsılmıyan ehliyet sisteminin umumi bir kaide olarak kuruluşu sınıf ve fırka himayesine kuvvetli bir sed çeken demokratizasyon hareketi olarak tezahür ediyordu.

On sekizinci asrın nihayetine doğru Prusya idaresi meslekî tamamîyetini elde etmişti. Bilhassa yüksek idare sınıfı mütemanis bir kütle halini almıştı. Muamelelerindeki afakîlik, mesleklerine olan sadakat ve merbutiyet ve kazandıkları ihtisas ile Prusya idaresi o zamanın nümune idaresi olmuştu

İDARENİN TEESSÜSÜNE YARDIM EDEN RUHÎ ÂMİLLER

Prusya idaresinin kuruluşunda başka şu âmilleri mühede edebiliriz.

a) Demokratizasyon.

Krallık sülâlesi ile büyük, arazi sahipleri aracındaki derin muhalefet zarurî olarak idare üzerindeki tesirini göstermiştir. Büyük arazi sahipleri halk ile monarşi arasındaki bağı kuvvetlendirdi. Bu sınıf aynı zamanda, irsi imtiyazlar ve sınıf farklarını red ve sosyal birliği müdafaa eden yeni siyasî doktrinlere karşı hoşnutsuzluğunu izhar ediyordu. Fakat idare her hangi bir harekete karşı devletin hakikî müdafii idi.

İdarenin daha evvel demokratlaşması Fransız ihtilâlinin patlak verdiği bir zamanda Almanyada mümasil hâdiselerin hudusüne set çekiyordu. Prusyanın 1794 kodunda 70 inci madde şöyle diyordu: «Her hangi bir memuriyet kâfi derecede evsafi haiz olmıyan ve kabiliyet ve ehliyeti bulunmıyan bir 'kimseye tevdi olunamaz.» On yedinci asrın ortalarından itibaren birkaç nesil, Prusya devletinin veçhesi sosyal müvazeneye doğru inkişaf ediyordu.

b) İdarenin çok erken teessüs eden prestiji.

İdarenin popülaritesi ve prestiji büyük Frederick öldüğü zamanda tamamen teessüs etmiş bulunuyordu. Hanedan ile büyük arazi sahipleri arasında ekseriyetle hanedanın galebesi ile neticelenen hâkimiyet mücadeleleri esnasında idare daima, birinci tarafı iltizam ediyordu. Her mücadele sonunda bittabi idare daha ziyade şahsiyet kazanıyor ve içtimai prestiji artıyordu. Bu sebepledir ki Prusya bürokrasisi henüz en iptidai devrelerinde bile herhangi bir maduniyet kompleksinden uzak kalmıştı

c) Umumî bir gaye ve aynı metod.

Brandenburg'un büyük ıslahatından beri idarenin bütün ülke içinde aynı metodlarla ve aynı gaye ile hareket ettiği görülüyordu: Anarşiyi önlemek ve devleti merkezi bir otorite altında takviye etmek.

İdare bu suretle mıntakavî ve mahalli cereyanlara.

karşı bir müdafaa âleti, siyasi vahdetin bir sembolü olmuştu. İdare âmiri, mahallî toplulukların mümessili olmaktan uzaktı. Aynı zamanda merkezîyet ehliyet sistemini ve İdarî tekniği mahallî idare sahasına da intikal ettirmişti.

d) Meşru mütevazî bir hayat..

İdare fakir düşmüş bir memleketin mümessili idi. Prusya sarayı basitliğin bir nümunesiydi. İdarede de aynı tevazu ve besatet görünüyordu. Bürokrasiye intisap her hangi bir kazanç endişesinden doğmuş çimiyordu. İdare kâr getiren bir' san'at olmaktan uzaktı. Sadakat ve namuskârlık bir memur için en Piyade aranan faziletler idi.

e) İstikrar.

Prusya hanedanı, 1640 ile 1786 seneleri arasında dört hükümdar getirdi. Bunlardan üçü idarî kabiliyet itibarile birer otorite idiler. Takip ettikleri dahilî siyasetlerinde aynı ahenk ve vahdeti gösterdiler.

f) Cemiyete hizmet.'

Prusya adasında bürokratik sadakat ve merbutiyet, bürokrasi ile monarkın şahsı arasında bir bağ olarak telâkki edilmiyordu. Prusya kralının .emir verme salâhiyeti içtimai refahın hâmisî olmak vazifesinden doğan bir salâhiyet ve iktidardı. Bu salâhiyeti., ile devlet mümessili ve hükümet reisi olmak sıfatile en büyük "kanun vazii idi. İdare, o zaman, tamamen cemiyete hizmet eden bir organ olarak telâkki ediliyordu.,

Amatöre karşı mütehasıs.

Teknik terakki münakale ve- muhabere şekillerini değiştirdi. Ve mesafe mefhumunu ortadan kaldırdı. On dokuzuncu asrın sınaî inkılâpları amatör yerine mütehasıs ikame ediyordu. Bununla beraber mütehasıs idareciler parti rekabetinin mahsulü değıldiler. Müessir bir ehliye: sisteminin tatbiki parti kontrolünü bertaraf ediyordu.

.Kütle meselelerinin hallinde, mütehasıs memurini ye meslekî disiplin ile daimî idare mutlak bir temsil etmekte idi.

Ciddiyet ve vekar.

1798 de umumî' bir emirde şöyle deniyordu:

«Her memur, halk ile laubali olmaksızın müşfik firmasını bilmelidir: Memur herkese hizmet ve nasihat etmeğe hazır bulunmalıdır.

Stein'in idare üzerindeki tesiri.

Stein'in reformları ferdî haklara ait nazari mülahazalardan mülhem olmuş değildi. Cemiyet ile devlet arasındaki antitez teorilerinden daha ziyade Napolyon istilâsının Büyük Frederick'in tahayyül ettiği büyük rüyaya indirdiği darbenin tesiri altında idi. Ona nazaran halk ile devletin organları arasında daha sıkı ve daha, faal. bir münasebet tesis etmeden salâh ümidi yoktu.

1808 de Kral Üçüncü William'a yazdığı mektupta Siyasî sistemin hükümete yardım için bütün halkın zekâ ve iradesini seferber edecek surette yeniden, teşkilâtlandırılması lüzumundan bahsediyordu.

Stein'in siyasî düşünceleri ile Büyük Frederick'inki arasında oldukça müşabehet vardır. Onun da imanı vahdet ve siyaseti mücadele fikrinde idi. Rutinden, idari şekilperestlikten çekinir, esas üzerinde iş görme prensibini takip ederdi. Bütün hedefi hükümet makinesi ile halk arasındaki bağları kuvvetlendirmekte toplanıyordu. 15 ağustos 1808 de yazdığı ve Napolyonun gizli polisinin eline geçtiği tarihî bir mektubunda «Fransız boyunduruğuna karşı Almanyanın gazabını tahrik etmek, halkı uyandırmak» lâzım geldiğini söylüyordu.

Büyük Frederick'ten sonra idare hükümdarın rehberliğini kaybetmişti. Ordunun münhasıran asilzadelerden. teşkilî hareketini müteakip aristokrasi İdarenin yüksek sı-

nıflarına. doğru alan etmeğe başladı; Tayin sistemlerinde görülen tahavvüller dolayısıyla bürokrasi de esas karakterini değiştiriyordu. Her ne kadar on sekizinci asrın nihayetine kadar idarede meslekî tecanüs baki .kaldı ise de eski bünyenin hayatiyeti sarsılmıştı.

Stein Prusya idari Sistemine temsili hükümetin unsurlarını getirmek fikrinde idi. Islahat düşünceleri arasında ademi merkezîyet ve referandum başlıca hedefi idi.

Prusyanın belediye mevzuatını 1808 de esaslı surette ıslah etti. Mahallî idareler bütün ortaçağ boyunca büyük arazi sahiplerinin arzularına tamamen boyun eğmiş değillerdi Bununla beraber self-governmet fikrini ilk tesis eden Stein olmuştur. -

Steipln birçok ileri görüşlü fikirleri tatbik sahası bulamamış ve tefekkür sahasının dışına çıkamamıştı. Bununla beraber on dokuzuncu asrın sonlarındaki ıslahat hareketlerinde canlı tesirini de unutmamak icap eder.

Umumî devlet, idaresi baklandaki 1883 kanununun 4 üncü fıkrasında şöyle denilmektedir:

«Kanun ahkâmına göre devletin idaresine başlıca şu. uzuvlar iştirak eder:

1) Vilâyette, oberprâsident (valî) nin riyaseti altında vilâyet meclisi,

2) idari mıntakada Regierungsprâsident'în, riyaseti altında mıntakası komitesi.

3) Kreis'de (daha küçük idari taksimat) Landrat'ın riyaseti altında Kreis komitesi.»

Vilâyet meclisleri ile mıntaka komitesinin âzası kısmen, Kreis komitesi tamamen mahallî idare organları tarafından intihap olunuyordu.

Millî idareye doğru

Reich, Versailles'da yeniden teessüs ettikten sonra mesleki bir millî idare hareketine başlandı. 1873 millî idare kanunu Prusya an'anesinden çok istifade etti. On dokuzuncu asır ortasından. itibaren bürokrasinin millî karakteri ciddî bir tadile uğramadı.

III — BÜYÜK HARPTAN SONRAKİ ALMAN İDARESİ.

Harptan evvelki Alman monarşisinde daimiyet ve istikrar prensipleri altımla iş gören İdare, günlük gürültülerden, İktisadî ve siyasî mücadelelerden uzak kalmıştı. Prusyanın «münevver monarşi» sinde takip edilen umumî siyasetle hemâhenk olarak imparatorluğun arzu ettiği İçtimaî adaletin hakikî hakemi rolüne sadıktı. Bu vazifesi sayesinde daima kuvvetini muhafaza eden idare, böylece yapıcı rolü ile devleti takviye etmiş, hayatiyetini arttırmıştır.

İmparator, 28 İkinciteşrin 1918 de tahtından ayrılırken bütün memurların İş başına geçen hükümete itaat ve teşriki mesaiye davet ediyordu. Filhakika Weimar rejiminden sonra Alman İdaresi hükümetin faaliyetine eskisi gibi sadakatle hizmet etmiştir.

Teşkilâtı esasiyedeki hükümler

«11 Ağustos 1919 Teşkilâtı Esasiye kanunu memurların tayini meselesinde şu esas prensibi vazediyordu:

«Bütün vatandaşlar, bilâtefrik, kanunların müsaade ettiği şekilde ve kabiliyetlerine ve ehliyetlerine tekabül eden memuriyetlere seçilebilirler» (Madde 128, fıkra 1). Bu prensip harp sonrasındaki Alman demokrasisinde âmme hizmetlerine iştirakte müsavat prensibi ile mütehasıs idare zaruretinin telifi meselesine bir hal çaresi teşkil etmekte idi.

Şurasını da hatırlatmak lâzımdır ki Teşkilâtı Esasiye kanununda görülen bu hüküm Alman mevzuatında eskiden mevcut olan bir prensibin tekrarından başka bir şey değildir. Prusya, henüz birinci Frederick'in tesiri altında bulunduğu bir zamanda, (31 İkincikânun 1850) Teşkilâtı Esasiyesi ile aynı prensibi vazetmişti:

«Mevcut kanunların ahkâmına tevfikan, memuriyetler, kabiliyetlerine göre bütün vatandaşlara açıktır.» (1850 Prusya Teşkilatı Esasiye Kanununun 4 üncü maddesi).

Prusya Teşkilâtı Esasiye Kanununun bu maddesi sırf nazarı bir hüküm alarak kalmış değildir. Her zaman idare meslekî liberalleri olduğu kadar muhafazakâr unsurları da ihtiva etmiştir.

Memuriyetin müddeti

Weinar Teşkilâtı Esasiye kanunu, diğer bir cepheden mühim bir prensip vazetti. Bu kanunu esasının 129 uncu, maddesine şu hükmü koyuyordu:

«Memurlar kanun başka bir hükmü ihtiva etmedikçe hayatları müddetinde tayin olunurlar.» Bu suretle Weinar Kanunu Esasisi parlamentarizmin zikzaklarına karşı idareyi muhafaza etmiş, bütün âmme hizmetini, (federal, federe, mahallî âmme hizmetlerim) himaye etmiş oluyordu.

Millî vahdet fikri

Weinar Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10 uncu maddesi Reich teşri uzvuna bütün âmme hizmetleri için diğer kanunları hazırlama salâhiyetini verdi. Aynı kanunun 128 inci maddesi ile de bu milli imtiyazın icrası, merkezî hükümet için kanunî bir vazife olarak gösteriliyordu Fakat Weinar demokrasisi 1918 hercürnercine maddi ve manevî surette merbuttu. Teşkilâtı esasiyenin düşündüğü bu vahdet fikri 1933 ihtilâline bir tatbik sahası bulmaktan uzak kalmıştır.

IV — TAYİN PRENSİPLERİ.

Federal, federe ve mahallî idareleri Teşkilâtı Esasiye Kanununun hükümlerinden doğan salâhiyetle memurların tayin meselesini kendi kanunları ile tanzim ediyorlardı. Bu sebeple tayin işine ait mevzuat hakikaten mühim bir yekûn tutmaktadır. Federal hükümetin ihtiva ettiği umumî havaya uyarak muntakavî düşünceler ve âdetler bu meselede oldukça farklar tevliid etmekten hali kalkmamıştır. Bununla beraber umumi tâyin prensipleri bütün Almanyada az çok bir vahdet ârzetmektedir: Bu ay-

niyet sebebi de her devletin Prusya'nın tesiri altında kalması olmuştur.

Modern hükümetin vazifelerindeki inkişaf neticesi olarak idare yalnız kanunların tatbiki ile mükellef madud bir saha olmaktan çıkmış, birçok teknik grupları faaliyet çerçevesi içine almış bulunuyor. Teknik grupların tayin metodu ile umumî idare kariyerinde memurların tayin usulleri arasında bariz bir fark görülmektedir.

Teknik gruplar umumi idareden tamamen müstakil birlikler halinde değildir. Meselâ «Polis» teknik bir grup olmakla beraber umumî idareye bağlıdır. Ordu ve donanmanın idari unsurları umumi idaredeki metodlara müşabih usullerle tayin olunmaktadır.

Burada Weimar Kanunu Esasisinin doğurduğu federal idarenin mütenevvi mevzuatı üzerinde mufassal bir şema çizmek mümkün olamayacaktır, Yalnız Alman memur rejiminin tayin meselesinde bu devresine ait umumî prensipleri gözden geçirmekle iktifa edeceğiz. Tek bir «kod» da değil muhtelif mevzuat içinde toplanmış olan bu prensipleri şöylece sıralayabiliriz:

a) Esas memur sınıfları için ayrı usul.

Bürokratik meslek an'anevî olarak, başlıca üç esas sınıfa ayrılmıştır:

- a) Yüksek idare,
- b) Orta idare. ,
- c) Tali idare.

Bu tefrik yalnız, mesuliyet, derece ve maaş esası üzerine yapılmış değildir. Aynı zamanda, tayin usullerindeki ayrılığa da bir işarettir.

Her sınıf kendisine mahsus bir ehliyet standardına maliktir. Her üç sınıfa kabul -için ayrı ayrı şartların mevcudiyeti lâzımdır.

5 Kaide-olarak, yüksek idare sınıfına kabul tam bir üniversite tahsili ile mümkündür. Orta sınıfa girmek için

böyle bir akademik hazırlığa ihtiyaç görülmemiştir. Şu itibarla yüksek idare sınıfı tali ve orta sınıfların yüksek derecelerini teşkil etmez, bilâkis bu iki sınıftan mahiyet itibarile tamamen ayrı memurlar grubudur. Bu tefrik daha evvel İngiliz memur rejiminde gördüğümüz tefrike benzemektedir. Halen bazı memleketlerde ve harptan evvel birçok memleketlerde bu tefrik bir derece farkı mahiyetinde idi. Tali veya orta sınıf memurların yüksek idare sınıfına geçmeleri mümkündü. Modern devletin idari, bünyesinde bu. imkânın silenmesi idarenin İçtimaî hayatın mufassal meseleleri karşısında alacağı tavır ve hareketin ehemmiyeti ile ve yüksek idare memurlarında aranacak yüksek ehliyet ve hususiyet ile alâkadardır.

Orta ve tali sınıflar arasında böyle bir atlama imkânsızlığı mevcut değildir. Tali sınıflarda bulunanlar bazı imtihanlardan geçmek şartile orta sınıf memuriyetlere geçebilirler.

Yüksek ve orta gruplardaki memuriyetlerin muhtelif dereceleri vardır. Terliler her grupta ayrı ayrı metodlara tâbidir. Bu. derecelere geçmek için imtihanlara veya müsabaka imtihanlarına lüzum yoktur.

Tali sınıf yalnız bir dereceyi ihtiva ettiğinden terfi yolile yükselme kabil değildir. Yegâne terfi orta sınıfa geçmektir.

Tali sınıflara ilâve olarak el işi gören müstahdemlerin bulunduğu gruplar vardır. Bunlar makinistler, ve her nevi sanayi işçileri, mürettepler ve sairedir. Harp sonrasında devletin müdafaa sahası genişledikçe bilhassa İktisadî hizmetlerde çoğalan bu grupların meslekî statüleri müşterek iş mukaveleleri ile tesbit edilmektedir.

b) **Nazari hazırlanma ve tatbikat.**

Yüksek, orta ve tali gruplara girmek için lâzım olan, evsaf ayrı ayrı tesbit olunmuştur. Her üç gruba girmek' isteyenlerin az çok umumi bir tahsili olması şarttır. İdarenin teknik gruplarında nazari tahsil mecburi değildir.

Bundan başka memuriyete geçmek için idari bir staj devresinden geçmek de lâzımdır. İlk tayin memuriyette kat'î tayine hak vermez.

c) Yüksek idare sınıfı için aranılan evsaf.

Yüksek idare sınıfa tayin olunmak için aranılan evsaf hukuk mesleği ve hâkimler için aranılan evsafa çok yakındır. Bu vaziyet hâkimlerin rızaları olmadan idari memuriyetlere nakledilebilmesi keyfiyetini istilzam etmez, aksi de varid değildir. Kanunî mevzuat hükümetin her iki şubesinde istikrarı temin etmiştir. Bu; hâkimlerin ve müddeiumumilerin icra uzvunun yüksek idare sınıfı için namzet seçilebileceklerini gösterir. Adliye ile idare arasındaki bu mütakabil nakil vaziyeti tatbikatta pek nadirdir.

Almanyada siyaset ilmine, ekonomiye, tarihe ilâh., kadar imtidat eden hukuk tahsili umumiyetle üç senedir. Doktora namzet derhal mesleğe kabul imkânını vermez. Tam. hukuk tahsili, akademik tahsilden ayrı olarak, mecburî bir tatbikat devresini de ihtiva eder. Namzetliğe kabul için, bir hukuk imtihanından geçmek lâzımdır. Bu imtihan, hâkimlerden', yüksek idare âmirlerinden, müddeiumumilerden ve üniversite profesörlerinden mürekkep bir devlet komisyonu marifetli e yapılır.

Bu imtihanlarla kabul için hukuk doktorası imtihanını vermiş olmak lâzımdır.

İmtihanlar şifahî ve tahrirîdir. Şifahî imtihanlar dört beş saat devam eder.

Birinci hukuk imtihanını veren namzetler namzet olarak tayin edilebilir. Bunlara «referendar» denilir.

«Referendar» lar memur salâhiyeti ile çalışırlar, memur disiplinine tâbidirler. Fakat resmî vazifeleri muvakkattir. En az üç buçuk sene devanı eden bu namzetlik devresi nihayetinde namzetler mahkemelere, idari şubelere geçer.

Bu .tatbikat- ikinci hukuk imtihanını vermeğe bir hazırlık mahiyetindedir. Bu imtihanlar, âzası ve takip ettiği usul itibarile birinci hukuk imtihanını yapan devlet komisyonlarına müşabih komisyonlar tarafından yapılır. Bu imtihanı geçiren namzet hâkim, yüksek idare memuru olmak ve baroya girmek hakkına maliktir.

Bununla beraber tayin makamları bu imtihandan sonra dahi, adli ve idari memuriyetler için ayrı bir namzetlik devresini mecburi kılabirler. Bu ihtisas hazırlığıdır. Pek nadir hallerde fevkalâde kabiliyetlerinden dolayı doğrudan doğruya yapılan tayinlerden sarfınazar, umumiyet itibarile bu ikinci imtihandan sonra yüksek idare âmiri olacak bîr namzet kat'î tayinden evvel «assessor» olarak muhtelif dairelerde hizmet etmeğe mecburdurlar. Assessor hakikî memurdur. Maaşı yüksek idare memuru maaşıdır. Fakat tayin makamı tarafından her hangi bir zamanda vazifesine nihayet verilebilir. Muvaffakiyet halinde ilk münhalde tayini, bir emri tabiidir.

d) Orta ve tali sınıflar için aranılan evsaf.

Tali sınıf memuriyetler ilk mektep mezunları ile orta mektep mezunlarına, açıktır. Bundan başka orduda ve poliste muayyen zaman hizmet edenler de bu memuriyetlere alınırlar. Yüksek idare sınıfı için meşrut olan «hukukî staj» devresine mukabil burada «idari staj» devresi vardır.

Orta sınıfa kabul için lise mezunu olmak veya kabul imtihanına girmeden evvel tali sınıf memuriyetlerinde en az üç sene daimî olarak hizmet etmek şarttır. Bu hizmet orta sınıf için bir nevi namzetlik devresi teşkil etmektedir.

Namzetlik devresi muayyen olan müddetin hitamında nihayete erer. Bu müddetin sonunda namzetlik talebi üzerine idari imtihanlara kabul, edilir. Bu hususta mafevkin muvafık mütalâası da lâzımdır.

İmtihanda yalnız teknik İdarî bilgiler değil aynı za-

manda hükümet meseleleri hakkında umumî malûmat da aranır. Bu keyfiyet birinci ve ikinci İdarî imtihanlar için müşterektir.

Birinci idari imtihanı muvaffakiyetle veren namzet tali sınıf memuriyetlerde daimî bir vazife almağa hak kazanır.

İkinci idari imtihanı geçen namzet orta sınıfa geçmek hakkını elde eder.

Her iki imtihan da aynı maksada hizmet eder. Yani namzedin meslekî kabiliyetini ölçer. Fakat ikinci imtihanda daha ziyade zekâ, bilgi ve tecrübe hususlarının derecesine de dikkat edilir.

e) **Tayin makamları.**

Weimar Teşkilâtı Esasiye Kanunu, federal hizmetler için tayin, terfi ve azil salâhiyetini Reich'in reisine vermiştir. (Teşkilâtı Esasiye Kanununun 48 inci maddesi).

Reis bu salâhiyeti diğer bir makama tevdi etmek salâhiyetine maliktir.

Buna müşabih teşkilâtı esasiye hükümleri, kabinelerin icra uzvunu teşkil ettiği devletlerde de mevcuttur.

Reis yüksek idare memurlarından başka diğer memurların salâhiyetini nazırlara bırakır.

Her nezarete memurun meselesi «personalreferent» denilen bir memurun müdürüne bırakılmıştır. Tayin, terfi, inzibati cezalar ve aziller hakkındaki ihzari kararlardan dolayı mes'uldür. Her memurun muntazam sicilini bu daireler tutar. Münhal vukuunda müstahak memurların tayinini ve terfilerdeki tercih listelerini hazırlar. Siyasî patronaj ve adam kayırma gibi nakiselerden uzak kalması icabeden bu daire personeli, hakkında hususî hükümler vazedilmiştir.

Tayin hakkında kanuni ahkâm vazolunduğundan ve bu mesele bir takdir işi olmaktan çıktığından beri İdarî mesleğe giriş için ehliyet meselesi esas prensip olarak vazedilmiş demektir.

Yüksek idare sınıfı için hukuk tahsili prensibinde vahdet

Weimar Teşkilâtı Esasiye Kanununu takiben ortaya çıkan muhtelif mevzuat içindeki tayin metodlarında ayrılığı ortadan kaldırmak için birçok teşebbüsler yapılmıştır. Fakat bu vahdet fikrine erişmek için sarfedilen bu gayretler muvaffakiyetle neticelenmekten uzak kalmışlardır. Reich liderliği bütün arzusuna rağmen eline alamamıştır.

Bunun yegâne istisnası millî hükümet ile federe devletler arasında 1930 senesinde hukuk tahsili hakkında yapılan itilâftır. Yüksek idare sınıfı için mecburî olan bu hukuk tahsili üzerinde yapılan anlatmanın esas hatlarını nakledeyim.

I — Üniversite tahsili.

1 — Birinci hukuk imtihanına yedi sömestrede biten bir hukuk tahsilini müteakip girilebilir.

2 — Akademik tahsilin vazifesi) büyük tarihî, iktisadi meselerlerde esaslı fikirleri arzetmektedir. Tarihî tetkikler bugünkü hukuku anlayacak şekilde tanzim edilmelidir. Her derste mümkün olduğu kadar talebinin hafızasını yoracak şekilde tedrisattan tevakki etmelidir.

3 — Hoca ile talebe arasındaki temaslar münakaşa metoduna fazla müracaat suretile fazlalaştırılmalıdır.

İlim ile tatbikat arasındaki münasebetin temini için pratisyenlerin üniversitelerdeki mesaisine ehemmiyet vermek icap eder.

4 — Bütün ders plânı içinde âmme hukuku ve iktisadi ilimler, bu ilim şubelerinin gittikçe artan ehemmiyeti ile mütenasip mevki almalıdırlar. Ekonomik hâdiselerle hukukî hâdiseler arasındaki karşılıklı münasebetlerin tetkiki meselesine bilhassa ehemmiyet, verilmelidir.

5 — Ceza hukuku bilhassa cürümlere mani olma ve peneloji kısımlarını ihtiva etmelidir.

6 — Talebeler, ihtisas şubelerini olduğu kadar umumî bilgilerini de arttırmak için fazla mütalâayı teşvik ve sevk edilmelidir.

II. — Birinci hukuk imtihanı.

1 — Birinci hukuk imtihanı akademik tahsilini muvaffakiyetle bitirenler için açılır.

2 — İmtihan yapacak komisyon nazariye ve tatbikat âleminin mümessillerinden tereküp eder. Bir pratisyen riyaset eder. İmtihanlar tahrirî ve şifahîdir. Tahrirî imtihanlar, hiç olmazsa kısmen imtihan odasında yazılan evrakı ihtiva etmelidir. (Almanya'da tahrirî imtihanlarda verilen tezler için birkaç hafta müsaade verilir).

3 — İmtihanda muvaffakiyet gösteren namzetler «çok iyi» ve «iyi» derecelerini alırlar.

4 — Staj hizmete kabul için her devlet diğer devlette kendisinininkine muadil olarak yapılan imtihanı tanıyacaktır.

III. — Staj devresi.

1 — Staj devresi «Referendar» ın şu sahalarda yetiştirilmesini ihtiva eder:

- a) Adli işler, hapishane idaresi.
- b) İdarî dairelerin işleri.
- c) Müddeiumumilik işleri ve baro işleri:

2 — Staj devresi üç buçuk senedir. Adli işler üzerinde çalışmak en az iki sene sürer. İdarî işler için en az altı ay ve müddeiumumilik işleri için de en az altı ay lâzımdır.

3 — İdarî hizmetlerde yetiştirilmek için namzet idari dairelere veya müesseselere gönderilir. Umumî devlet idaresinin muhtelif parçalarında çalışarak tecrübe kazanır.

4 — Stajyerin muvaffakiyetsizliği halinde bu muhtelif şubelerde çalışma devresi uzatılabilir.

5 — Pratik yetiştirilmeden başka nazarı çalışmaları stajyerin fikrî inkişafına çalışılır,

IV. — İkinci hukuk imtihanı.

1 — İmtihanda muvaffakiyet namzede adli vazifelere geçme imkânını verir. Bu imtihan aynı zamanda yüksek idare hizmeti için nihaî imtihandır.

Her devlet diğer devletteki muadil imtihanı tanıyacaktır.

2 — İmtihan komisyonunun âzası adliye ve yüksek idare mümessillerinden mürekkeptir. Müddeiumumiler ve üniversite profesörleri komisyona âza seçilebilirler.

3 — İmtihan dereceleri için II inci faslın 3 üncü fıkrası kabili tatbiktir.

V. — Memurların yetiştirilmesi.

NAZARÎ HAZIRLIK

Ahlâk ve tahsil profesyonel idarecide iki esaslı unsuru teşkil eder. Bu unsurlar aynı zamanda âmme hizmeti ile vatandaşlık arasındaki bağların kuvvetlenmesinde başlıca âmildir. Hegel diyor ki:

«Hükümetin kanun ve kararlarının müessir olması memurların tahsil ve ahlâkına vabestedir. Vatandaşların hükümete sadakatleri ve hükümetten memnuniyetleri buna bağlı olduğu gibi hükümetin gayeleri ve icraatını sarsacak olan yine bu iki unsurdur.»

Halk ve idare birbirine bağlı olan iki âlemdir. Bunlar arasındaki münasebet mevcut olmasa idare mesleği siyâsî sahayı inhisar altına alarak dar bir zihniyete tereddi etmek tehlikesine maruz kalacaktır. İdare halka doğru eğilir ve halk da idareye dayanır. Bu suretle millet ile bürokrasi arasındaki yapıcı âhenk bir hakikat olur.

Tahsil sistemi.

Weimar Teşkilâtı Esasiye Kanunu bu demokratik fikirleri ve bu sentezi açık surette ifade etmiştir. Fakat teşkilâtı esasiyeler daima tatbik kabiliyetleri ile olmuyorlar. Asıl mesele bu prensiplerin ne suretle ve ne dereceye kadar tatbikat sahasına intikal edebileceğidir. Prensip, vazedilmekle hayatiyet kazanmıyor. Bütün şümulile bir tatbikat sahası bulmak ihtiyacındadır.

Almanya, tali sınıflar için lâzım olan ilk mektepler

bahsinde hakikaten sağlam tahsil sistemi ile talili bir vaziyette idi. İlk mektep muallimlerini yetiştirmek te ayrıca bir zaman işi idi. Fakat Volksschullehrer « ilk mektep muallimi» nde Alman millî karakteri kendisini muvaffakiyetle gösterdi.

Gençlik hareketlerinin tesiri.

Harp sonrası Alman idaresinde gençlik hareketleri mühim bir âmil oldu. İdare bir taraftan mazinin karakterlerini yeni bünyesinde muhafaza ederken .diğer taraftan günün tesirlerinden de uzak kalamadı. 1914 den evvel başlayıp harbin sonunda daha umumî bir mahiyet alan Alman gençlik hareketi içtimai vahdet fikrini güdüyordu. İş kampları umumî bir kabule mazhar oluyor. Üniversite talebeleri muhtelif sahalarda el hizmetlerini mecburî bir hizmet telâkki ediyorlardı. Bu hareketle Alman yüksek idare sınıfı üzerinde de müessir olmağa başladı. 1918 den on sene sonra Reich müessiriyetinden kaybetmek yoluna sapmaksızın idareyi demokratize etmek teşebbüsüne girişmişti.

Üniversite tahsili.

Büyük Frederick yüksek idare sınıfa geçen namzetler in kameralizm ve buna müteallik ilim şubeleri ile mücehhez olması üzerinde ısrar ediyordu. Harp sonrasındaki Alman idaresinde yüksek idare sınıfı için aranan hukuk tahsilidir. On sekizinci asırda kameralizm Almanyada revaçta idi. On dokuzuncu asrın başlangıcında iktisadi ve içtimai inkılâplar dünyanın siyasî çehresini değiştirmeğe başladığı zaman kameralizm, Alman idare müteşebbisleri orasında nüfuzunu kaybetti. Hukuk ve siyasî ilimler fakülteleri başa geçti.

Diğer memleketlerdeki hukuk tedrisatı ile Almanyadaki hukuk tedrisatı bariz bir tehalüf arzeder. Bazı memleketlerdeki pür hukuk tedrisatı yerine Alman hukuk tahsili sosyal ilimlere teşmil edilen geniş bir akademik faaliyet sahası teşkil eder. İktisadî ve siyasî ilimler ve büyük

tarihî meseleler üzerinde (bilhassa tevakkuf edilir. Bazı memleketlerdeki dar bir hukuk tedrisatı yerine Alman fakülteleri talebesine geniş bir görüş imkânı hazırlayan İçtimaî kültür hamulesi vermek iddiasındadır.

Hukuk tahsilinde ve yüksek idare sınıfları için umumi malûmat ve idari tatbikat arasındaki münasebetlerin tanzimi işinde ötedenberi devam eden münakaşalar Almanyada bir tenkit edebiyatı meydana getirmiştir. Yalnız şurası daima kabul edilen bir keyfiyettir ki «Almanya üniversiteler ve idare arasındaki müsmir, daimî ve sıkı münasebetlerden çok istifade etmiştir. Bütün münakaşaların üzerinde durduğu hedef tahsil standardını gerek akademik bakımdan, gerekse tatbikat bakımından mümkün olduğu kadar yükseltmektedir. Üniversiteler hakkında yapılan tenkitlerin bir kısmı bu müessesenin kendi kabuğu içine çekilmiş, tatbikat ile alâkasını ve münasebetini azaltmış olduğu merkezindedir. Diğer taraftan bazı münekkitler de üniversitelerin «idare akademisi» halini aldığından şikâyet etmişlerdir.

İlk ve orta tahsil.

Üniversite yüksek idare sınıfına memur yetiştirirken ilk ve orta mekteplerde orta ve tali gruplara memur hazırlamaktadırlar. İdarî meseleler hakkında hususî teknik bir bilgi mecburiyeti vazedilmemiştir.

VI. — MEMURLARIN YETİŞTİRİLMESİ

Pratik hazırlanma.

Alman tecrübesi, Büyük Frederick'ten beri idarede nazarî tahsilin yanı başında staj usulünün iyi ve usta memur yetiştirmek bahsinde mühim bir âmil olduğunu kabul etmektedir. Bu; tali ve orta sınıflar için olduğu kadar yüksek idare sınıfı için de doğrudur.

Weimar Almanyası bazı memleketlerde kabul edildiği şekilde münferit İdarî memuriyetler için serbest, müsaba-

ka imtihanları sistemini kabul etmemiştir. Bu, yüksek idare sınıfında olduğu kadar orta sınıflar tatbik edilmiştir. Yalnız temmuz 1820 Prusya kanunu en az üç sene umumî tecrübesi ve bilgisi muvafık görülen kimseler, ikinci hukukî imtihanı geçirmeden yüksek idare sınıfa geçirilebilirler. Fakat bu hükmün tatbikinde her türlü suiistimallerden tevakkî etmek için çok sağlam bir personel siyaseti takip etmek zarureti aşikârdır.

Diğer taraftan orta sınıflarda ikinci idari imtihan bir terfi imtihanı addedilebilir.

Bu istisnalardan sarfınazar terfi tekniği seçme şeklindedir.

Sicil, eski ve halihazırdaki âmirlerin mütalâları, kıdem, münhal memuriyetin ihtiyaçları ve umumî temayül terfide esasî teşkil eder.

Şurasını da işaret etmek lâzımdır ki harp sonrası devresinde Alman idaresi yavaş yavaş orta sınıflardan, yüksek idare sınıfına memur terfi ettirmek siyasetini kabule temayül etmiştir. Bu terfiler, hiç şüphesiz, istisnai vaziyetlere münhasırdır. Orta sınıf memurları ancak fevkalâde bir sicil sayesinde yüksek sınıfa geçmeği ümit edebilirler.

Namzetlerin seçilmesi tayin makamının takdirine kalmıştır. Terfi için müsabaka , imtihanlarının açılmaması terfi imkânlarını fazlaştırmıştır.

Memuriyete girdikten sonra memurların yetiştirilmesi için harp sonrası Almanyasında oldukça geniş adımlar atılmıştır.

Bu ihtiyaca cevap vermek için kurulan müesseseler mühim bir yekûn tutmaktadır.

«Siyasî İlimler Enstitüsü» üniversite profesörlerinden ve idaredeki tecrübeli âmirlerden mürekkep bir kadro le konferanslar tertip etmiştir. Bu kurslar mecburî değildir. Bundan başka enstitü diplomama vermemektedir. Bu müesseseye devam terfi hususunda pek az müessir oluyor. Fakat memurların siyasî ve içtimai ilimler sahasındaki bil-

gilerinin araştırılması ve dolayısıyla idarenin müessiriyet? bakımından hayırlı bir rol oynamıştır.

Orta sınıf ta bu fırsatlardan istifade etmiştir. Bütün Al manyada idare akademileri idare hukuku, İçtimaî sigorta, mahallî idareler mâliyesi, bankacılık, Avrupa hükümet sistemleri, dünya ticareti vesair mevzular üzerinde kurslar tertip etmişlerdir.

Bu akademilere devam, diğerinde olduğu gibi, ihtiyaridir. Fakat bu müesseseler muayyen bir devamdan sonra yapılan imtihanlarda muvaffak olanlara diploma vermektedirler. Bu vaziyet bazan terfi meselesinde müessir olmaktan hali kalmamıştır. Fakat bu umumî malûmat ve ihtisas kursları hiç bir zaman orta sınıfta bulunan bir memurun yüksek idare sınıfına geçmesini mümkün kılmamıştır.

Bundan başka umumiyetle «DIWIV» ile ifade edilen, idare enstitüsü teknik sahada muhtelif kurslar tertip etmiştir.

Bütün bu müesseseler ve bu kurslar bizzat idarenin teşebbüsü ve faaliyeti ile tesis olunmuşlardır.

VII. — İdarenin garantileri.

Weimar Teşkilâtı Esasiye Kanununun 130 uncu maddesinin 1 inci fıkrası şu hükmü vazetmişti:

«Memurlar bir partinin değil, bütün milletin hizmetkârıdır». Harp sonrasının cumhuriyet rejiminde idarede bitaraflik teessüs etmeden parlamenter sistemden alınması istenen randımanın elde edilmesine imkân görülüyordu.

Nasyonal idare kanununun 15 inci maddesinde şu hüküm vardır:

«Her memur teşkilâtı esasiye kanununa ve diğer kanunlara tevfikan kendisine tevdi olunan vazifeleri şuurla ifaya- ve mesleğin icap ettirdiği, şeref ve haysiyeti gerek memuriyet içinde ve gerekse dışında muhafazaya mecburdur.»

Vazifenin içinde ve dışında «sözü memurun yavaş ya-

vaş devletin cevherini temsil ettiği; fikrine doğru bir temayülü göstermektedir. Bu siyaset memurun bütün şahsiyetini kaplar. Memur artık hususî bir vatandaş değildir.»

Weimar Teşkilâtı Esasiye Kanununun idarenin bitarafılığı prensibini vazetmesi Alman bürokrasisinin çok partili devlet içinde hükümetin âleti olmasını temini matuftu.

Weimar Teşkilâtı Esasiye Kanunu «Memurların müktesep haklarının gayri kabili ihlâl olduğunu» ilân etmiştir.

Bu haklar memurin Statülerinden memurla, patron olan devletin arasındaki münasebetlerden doğmaktadır. Teşkilâtı Esasiye Kanunu, bu suretle 14 Ağustos 1919 da, yani mer'iyet tarihinde, mevcut olan memurin kanun ve nizamnamelerinin müktesep haklarını tanımış olmaktadır.

Fakat Teşkilâtı Esasiyenin tanıdığı bu garantiler asgarî mahiyette idi. Müteakip mevzuat memur hukukunu genişletti.

Memuriyet müddetleri.

Teşkilâtı Esasiye Kanunu memurların buldukları vazifedeki vaziyetlerini tefsire maruz bıraktı. Bu mesele, Prusyanın, 15 birinci kânun 1920 kanunu ile tekaütlük müddetini birkaç sene azalttığı zaman had bir devreye girdi. Yüksek adalet mahkemesi (Reichsgericht) bu kanunun Teşkilâtı Esasiye Kanununa uygun olduğunu, zira «bir çok memurların bedenî ve zihnî kuvvetlerinin noksanlığı dolayısıyla vazifelerini yapamıyacak vaziyette olduğu ve bunun tayini zarurî bulunduğunu kabul ediyordu.

Parti siyaseti dolayısıyla veya bütçe mülâhazası sebebile tekaüt yaşları üzerindeki müdahaleler az çok tenkide maruz kaldı. Ve memurların memuriyet müddetleri hususundaki haklarının mutlak olduğu kabul edildi.

Maaş istihkak.

Yüksek adalet mahkemesi (Reichsgericht) bu mesele hakkında şu kararı vermişti:

«Teşri uzvu, memur hukukunu tesis hususunda asi' ve namahdut bir salâhiyete maliktir. Bu hakları kayıtsız ve şartsız verebileceği gibi mahdut bir müddet için veya şarta muallâk olarak da tesis eder. Yalnız burada müktesep bir hakkın ihlâl edilmemesi mevzuu bahistir.

Bununla beraber memur statülerinin muhafazası hakkı da bu hakkın temelleri sarsıldığı zaman ortadan kalkmış olur. Maaşların azaltılması memurları asgarî hayat seviyesinin dununa düşürecek bir derecede olursa imkânsız bir vaziyet hasıl olacaktır. Zira memur âmme hizmetinde bütün enerjisile çalışması devletin kendi maişetini, bayat standardını düşünmesi ile kabildir. Bu memuru bu yaşama hakkında mahrum etmek doğrudan doğruya memur statüsünü esasından yırtıp atmak demektir. Halbuki devletin bunu yapmağa hakkı yoktur. Binaenaleyh Teşkilâtı Esasiye Kanunu idarenin esaslı prensiplerinin devamını, diğer mevzuata karşı garanti eder.»

İktisadî emniyet.

Weimar Teşkilâtı Esasiye Kanunu İktisadî inhitat devresinde ortaya çıkmıştı. Memur maaşları çok azdı. Binaenaleyh memurların hayat ve standardını yükseltmek için hayli çalışma ve bütçeden oldukça fedakârlıklarda bulunmak icap ediyordu.

Tasnif ve maaş esasları bütün Almanyada aynı esasa irca edildi.

Bundan başka devlet memurların yaşama şeraitini düşünmek mecburiyetini hissetti. Hiç bir memurun gayri sıhhî yerlerde, gayri İnsanî şerait içinde çalışmaması lâzım geliyordu. Sosyalist temayüllü Cumhuriyet Almanyasında bilhassa orta ve aşağı derecelerdeki memur hayatının ıslahı fikrine çok ehemmiyet vermiştir.

VIII.— MEMURLARIN VAZİFELERİ VE DİSİPLİN

Memurların vazifeleri hakkındaki mevzuat diğer hususlara nisbetle azdır. Nasyonal idare kanunu sadece res-

mî meselelerde memurların ketumiyeti, idarenin mesuliyeti, hastalık veya mezuniyet halleri müstesna memurların vazifelerine müstemirren devamı, hususi müsaade almaksızın vazifesine müteallik hususlarda hediye ve sair şekilde menfaat kabul edilmemesi ve nihayet memurun münhasıran kendisini vazifesine vakfetmesi hakkındaki hükümleri ihtiva etmektedir.

Bundan başka inzibati mahkemeleri âmme hukuku edebiyatına, oldukça geniş «hizmet ahlâkı» düsturları ilâve etmiştir. Alman idaresinin bu «umumî vazifeleri» meslekî prestiji oldukça kuvvetlendirmiştir.

Sadakat ve merbutiyet fikri.

Memur, her şeyden evvel devlete tara bir sadakatle hizmet etmelidir. Devlete karşı sadakat, partizanlığı ve favoritizmi kabul etmez.

«Memur, vazifesinde âmme menfaatten başka bir gaye takip edemez.

«Memur yalnız bitaraf olmakla kalmaz, bitaraflığını tehlikeye koymaktan da ihtar eder.

«Âmme hizmeti fikrinin neticesi olarak memur her işinde nezakette hareket etmeğe mecburdur.

«Her âmir maiyetini sıkı bir suretle kontrol ve maiyetinin uğradığı müşkülâtı kendi zekâsı ve bilgisi ile bertaraf etmesini bilmelidir.

«İtaat dahilî kontrolün esasıdır. Ve bu sebeple hizmet için büyük bir meziyettir. Fakat bu ithal kanunsuz bir emrim körü körüne icrasını tazammun etmez.

«Memur kendisini, şahsî her türlü menfaatten uzak tutacaktır.

«Memur , bütün hayatında mesleğine lâayık olduğunu isbat etmelidir. Bu sebeple vazifesi icabı temas ettiği kimselerden veya maiyetinden maddî menfaat kat'îyyen muvafık değildir.

«Memur kendi dairesinde, çalışan kadın memurlarla olan münasebatında gayet ihtiyatlı davranmak mecburiyetindedir».

İnzibatî cezalar sistemi.

Amme hizmetinde disiplinin teessüs ve tatbikat sahasına intikali şu suretle kabil olmuştur:

- a) Eski Alman bürokrasisinden an'ane halinde tevarüs edilen sadakat fikri ile.
- b) Şahsî gurur ve izzeti nefis ile.
- c) İnzibatî cezalar usulü ile.

Almanyanın cümhuriyet rejiminde, federal ve federe devletteki inzibatî cezalar ahkâmı mütenevvi bir manzara arzeder.

Bütün Almanyada numune olarak alman nasyonal idare kanununa göre inzibatî cezalar şunlardır:

- 1) Ordnungsstrafen.
- 2) İhtar.
- 3) Tevbih.
- 4) Maaş kat'ı.
- 5) Vekâlet emrine alma.
- 6) Mecburî nakil.
- 7) Hizmetten tard.

Bu sonuncu ceza tekaüt hakkından mahrumiyeti istilzam eder.

Birinci ceza daire âmiri veya reisi tarafından verilebilir.

Cezaların sebebi açıkça gösterilmelidir. İnzibatî ceza alan memur ancak âmirinin doğrudan doğruya mes'ul bulunduğu daha yüksek âmire itiraz edebilir.

Tard, aynı zamanda bir muhakemeyi de icap ettirir Muhakeme reis ve iki azalı hâkim, diğerleri mezkûr hizmette çalışan memurlardan mürekkep ve üç sene müd-

detle müntehap yedi kişilik bir mahkeme huzurunda cereyan eder.

Muhakeme alenidir. Gerek memur, gerek müddeiumumi dört hafta içinde davayı yüksek inzibat mahkemesi huzurunda temyiz edebilirler.

Yüksek inzibat mahkemesi on bir kişiden mürekkeptir. Bu mahkemenin kararı nihaîdir.

— **Devam edecek** —

HASAN ŞÜKRÜ ADAL

Dahiliye Vekâleti Hususî Kalem Müdürü